

ALBRECHT, M., *Geschichte der römischen Literatur von Andronicus bis Boethius*. 2. Teil. München 1994², str. 1211–1231) však důsledně vychází z moderní odborné literatury, která v mnoha ohledech vedla k přehodnocení Tertullianova obrazu, a předkládá čtenáři i takové teze, které sám nesdílí. Vojenská kariéra Tertullianova otce je tak podle Tränkla „pravděpodobná“ (str. 439), Tertullianovo kněžství sice „sporné“ (ibid.), avšak na dalším místě (str. 441) podle něj „není důvodu zpochybňovat věrohodnost Hieronymovy zprávy [ohledně Tertullianova kněžství]“. Konečně identifikace Tertulliana církevního spisovatele s Tertullianem právníkem podle něj „sice není nemožná, ale není také právě pravděpodobná“ (str. 439). Tomuto závěru, se kterým lze samozřejmě plně souhlasit, však odporuje § 417 recenzované knihy (věnovaný právě Tertullianovi – právníku), v němž se D. Liebs víceméně přiklání k identifikaci obou osob. V literatuře o montanismu, respektive Tertullianově vztahu k tomuto hnutí, mohly být zmíněny (pokud neunikly recenzentově oku) některé novější tituly, které byly v době vydání recenzované publikace k dispozici (např. RANKIN, D., *Tertullian and the Church*. Cambridge 1995; TREVETT, CHR., *Montanism. Gender, Authority and the New Prophecy*. London – New York 1996). Jednotlivá Tertullianova díla jsou analyzována podrobně, nechybí ani zmínky o jejich problematické chronologii; velmi cenné jsou rovněž shromážděné informace o dnes ztracených spisech.

Několik drobných připomínek, které byly uvedeny výše, nechce a ani nemůže snížit hodnotu této vynikající a nadmíru potřebné publikace, která se jistě stane standardní příručkou nejen pro klasické filology, ale také pro všechny zájemce o antickou literaturu a kulturu vůbec.

Petr Kitzler

MISTR MATĚJ Z JANOVA VE SVĚ A V NAŠÍ DOBĚ, ed. Jan B. Lášek a Karel Skalický, *Studia TF JU – svazek 21*, Brno 2002, 139 s., ISBN 80–86263–36–3

Debaty věnované teologickým a spirituálním postojům Husových předchůdců obohatil na sklonku roku 2002 sborník z vědeckého symposia konaného na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 29.–30. listopadu 2000 pod názvem *Mistr Matěj z Janova ve svě a v naší době*. Užitek tohoto symposia spočívá již v tom, že se nad zadaným tématem setkali pracovníci z více různých akademických pracovišť a že účastníci byli rozrůzněni také konfesně, jak připomíná Jan B. Lášek v úvodním slově. Protože se však jednalo o téma, na něž se úzce specializuje jen několik odborníků, jistá rozrůzněnost se objevuje i v úrovni příspěvků.

Brilantní ukázkou teologické práce je příspěvek Karla Skalického *Církev Kristova a církev Antikristova v teologii Matěje z Janova*. Jedná se o hlubší sondu, která ukazuje hlavní tendence ekleziologického uvažování Mistra Matěje a vysvětluje, proč se některé Matějovy názory nemohly dále rozvíjet u jiných autorů a proč jsou zase jiné tak podobné postojům II. vatikánského koncilu. Stejně fundovaně vystihuje Jana Nechutová Matějovy exegetické přístupy k I Cor 11, 27–29, jednomu ze stěžejních a zřejmě i nejstarších biblických míst týkajících se eucharistie. V Regulích Matěje z Janova je totiž eucharistie centrálním tématem a pro její časté přijímání autor horuje doslova prorocky, jak ukázal na začátku 20. století postoj papeže Pia X. Precizní je jistě také článek Heleny Krmíčkové *Vliv Matěje z Janova na utrakvistus Jakoubka ze Stříbra a Mikuláše z Drážďan*. Užitečné pojednání připravili i Jaroslav Hrdlička a Jan B. Lášek, kteří hovoří o *M. Matěji z Janova v exilových pamětech Vlastimila Kybala*. V textu Václava Steinera *Eklesiologie Matěje z Janova v podání E. Valáška* nacházíme rekapitulaci disertační práce českého exilového teologa, která nemusí být domácímu čtenáři snadno přístupná. Na druhé straně spektra stojí několik příspěvků, jejichž autoři nepodávají nic víc než pouhé shrnutí poznatků, které jsou badatelské obci většinou dobře známy odjinud. Tyto články nejsou dokonce ani vybaveny poznámkovým aparátem. Z jazykového hlediska je naprosto nevyhovující překlad Milíčovya spisku *Epistula ad papam Urbanum V.* na s. 21–26. Jedná se spíše o přepis do češtiny než o překlad, a tento přepis je navíc zbytečně archaický. Je škoda, že podmínky, v nichž jsou nuceni pracovat akademičtí pracovníci, neposkytují často dostatek potřebného soustředění – to jistě poznamenalo i redakční práci, takže se ve sborníku objevilo několik nepřijemných překlepů (např. „i domo“, „ambulentis“ – s. 27 nebo pravopis názvu Matějova hlavního díla na s. 11).

Přínosné články však jistě převažují nad nastíněnými nedostatky. Proto nelze než doporučit odbornému čtenáři pořízení a prostudování sborníku a zároveň se těšit, že budoucnost přinese další podobná setkání nad reformními texty a myšlenkami autorů druhé poloviny 14. století.

Pavel Černuška

CTIRAD VÁCLAV POSPÍŠIL: *Soteriologie a teologie kříže Bonaventury z Bagnoregia*, Brno 2002, 268 s., ISBN 80-86263-26-6

Čerstvou novinkou v oblasti dějin teologie je obsáhlá monografie *Soteriologie a teologie kříže Bonaventury z Bagnoregia* z pera prof. Ctirada Václava Pospíšila, Th. D. OFM, působícího na CMTF UP v Olomouci a odnedávna též na KTF i HTF UK v Praze. Jak autor sám v úvodu naznačuje, předkládaná práce navazuje na jeho disertaci *La teologia della croce di San Bonaventura*, kterou obhájil na Pontificio Collegio Antoniano v Římě v roce 1995.

Protože českému čtenáři nejsou běžně přístupné aktuální poznatky o životních osudech Giovanniho Fidanzy, věnuje se jim autor v první kapitole a připojuje také základní charakteristiku Bonaventurova myšlení. Již zde uvádí do základních struktur symbolicko-estetické logiky, tolik typické pro myšlení Serafického doktora.

Druhá a třetí kapitola patří především soteriologii. Autor předkládá a prohlubuje dosavadní ználost Bonaventurova „geometrického“ způsobu myšlení na důležitém paradigma, jímž je tak zvaný christologicko-soteriologický kruh milosti. Popisuje a hodnotí rovněž základní charakteristiky Ježíšova utrpení, jak je vnímá středověký pisatel. Protože se v těchto pasážích Bonaventura odlišuje od postojů vyjádřených především Anselmem z Canterbury ve spise *Cur Deus homo*, následuje po třetí kapitole exkurz pojednávající o Anselmově konceptu hypotetického Vykupitele, z něhož vyvozoval pravost Kristova vykupitelského díla, a o jeho kladech a záporech.

Čtvrtá, pátá a šestá kapitola jsou věnovány na prvním místě teologii kříže. Na příkladech se ukazuje, jak Bonaventura ve svém díle používá paradigmatu inteligibilního (pomyslného) kříže. Toto schéma pak má vést učedníka k dokonalému křesťanskému životu. Závěrečná kapitola předkládá kruhové trinitární schéma, které se sice nikde u Bonaventury nenachází in extenso, nicméně prof. Pospíšil spolehlivě dokládá, že doctor Seraphicus s tímto schématem implicitně počítá, i když všechny důsledky z něho vyplývající ve svých spisech neuvádí. Jistě velmi zajímavé by bylo důkladné srovnání Bonaventurovy a Augustinovy trinitologie, jež se v monografii s ohledem na stanovené téma pouze skicuje. Pozorný čtenář však jistě nepřehlédne, že Bonaventurovo (a Pospíšilovo) trinitární schéma plně vyhovuje jak západnímu, tak východnímu křesťanství. V konečném důsledku by tedy mohlo (a mělo) vést k redefinici pohledu a k dogmatickému sjednocení v otázce Filioque.

Kromě důkladné systematicko-teologické práce monografie vykazuje značnou vstřícnost vůči odbornějšímu čtenáři. Veškeré citace z Bonaventurových spisů – ať už jsou součástí základního textu nebo ne – se vždy uvádějí v latinském originále (kromě českého překladu). Rovněž práce jiných badatelů jsou citovány v původním znění, aby při překladu nedocházelo k někdý nevyhnutelným zkreslením a diskuse byla co nejpřesnější. Pozornost si zaslouží také rozsáhlý soupis použité a citované literatury.

Je škoda, že z ekonomických důvodů bylo nutno zmenšit stránkový rozsah publikace použitím menšího písma. Především čtení poznámek může být i namáhavé. Ovšem skutečnost, že Pospíšilova monografie vychází nejprve v češtině, je bezpochyby velkým obohacením české odborné teologické veřejnosti. Věřme, že se ještě před zamýšleným cizojazyčným vydáním můžeme těšit na reakce domácích recenzentů.

Pavel Černuška